

ÇOCUKLARIN MATERYALLERE KULLANIM AMAÇLARININ DIŞINDA ÖZGÜN ŞEKİLLER VEREREK YARATICI TASARIMLAR ORTAYA KOYABİLME YETENEKLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ

Özdemir KARABAY¹

¹Dr. Öğr. Üyesi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, ozdemirkarabay44@gmail.com

Geliş Tarihi/Received: 12.10.2019 Kabul Tarihi/Accepted: 31.12.2019 e-Yayım/e-Printed: 8.01.2020

ÖZ

Sınırsız nimetlerin insanların önüne serildiği, doyumsuz ve mutsuz bir neslin yetiştiği günümüz teknoloji çağında ne yazık ki çocuklar çevrelerinde bulunan atık ve artık olarak nitelendirdikleri malzemelerle genellikle sanal ortamda bir şeyler inşa etmektedirler. Eğitimciler hazır bir formül sunmaksızın, çocukların düşünmelerine, hayal kurmalarına ve buna bağlı olarak materyallere, kullanım amaçlarının dışında yeni şekiller vererek yaratıcı tasarımlar ortaya koymalarına imkân tanımalıdır. Bu atık ve artık materyaller asıl işlevlerinin dışında, farklı bakış açısıyla uygun bir biçimde kullanıldığında, yaratıcı düşünmeyi uyaran zengin bir kaynak haline gelebilirler. Dolayısıyla, çocuklardaki sanatsal beceri ve yaratıcılığı geliştirmek için onların belki de toplumda çer-çöp olarak nitelendirilen atık ve artık materyalleri kullanarak, el ve elbiselerini kirletmelerine göz yumarak farklı nesnelere dönüştürülmesine olanak sağlanmalıdır. Burada söz konusu malzemelerle yapılan çalışmalarla öğrenciye kırtasiyecilerde satılan hazır malzemeyi kullanma alışkanlığından vazgeçirilerek, çalışmada kullanacağı materyali atık ve artık malzemeden bulmak amacıyla araştırma yapma alışkanlığının kazandırılması amaçlanmaktadır. Araştırma çalışması 2015-2016 eğitim ve öğretim yılı güz döneminde uygulamaya konmuş ve Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okulöncesi Eğitimi Bölümü üçüncü sınıf ile Sınıf Öğretmenliği ölümü dördüncü sınıf öğrencilerinin almış oldukları “Görsel Sanatlar” dersi ile “Öğretmenlik Uygulaması” dersi ortak ele alınmıştır. Çalışmada veri toplama aracı olarak; İlkokullarda ve okul öncesi eğitim kurumlarında çalışan sınıf öğretmenleri ve okul öncesi öğretmenlerinin algıları yüz yüze yapılan görüşmelerden ve görüşme sonucu hazırlanan raporların incelenmesinden yararlanılarak elde edilen veriler yarı görüşme yöntemiyle kaydedilmiş ve gözlem yöntemi kullanılmıştır. Yıl içinde ve yılsonunda ilkokullarda yapılan veli toplantılarında, ortaya çıkan çalışmalarla ilgili velilerle yapılan yüz yüze görüşmelerde, velilerin yaklaşık hepsinin “bu ders için çocuklarının kendilerinden malzeme için para istememesinden” gayet memnun oldukları gözlemlenmiş ve verilen görsel sanatlar dersinin “çoğunlukla atık ve artık malzemelerle yapılmış olmasından hoşnut kaldıklarını ve bu uygulamanın öğrencilerin düşünme, araştırma, hayal kurma ve yaratıcı birey olma açısından oldukça faydalı geçtiğini ifade etmişlerdir.

Anahtar kelimeler: Çocuk, Atık ve Artık Malzeme, Hayal Kurma, Yaratıcılık, Hazır Malzeme

CHILDREN EXCEPT OF USAGE PURPOSES ON MATERIALS GIVING SPECIAL FORMATS CREATING CREATIVE DESIGNS DEVELOPMENT OF TALES

ABSTRACT

In the modern age of technology, where infinite blessings are laid before the people, and an insatiable and unhappy generation grows, children often build something in the virtual environment with the materials they describe as waste and residual in their environment. Without providing a ready-made formula, educators should allow children to think, to dream, and accordingly, to create creative designs by introducing new forms outside of their intended use. These waste and residual materials can become a rich resource that stimulates creative thinking when used appropriately from a different point of view. Therefore, in order to develop artistic skills and creativity in children, they should be allowed to be transformed into different objects by allowing them to pollute their hands and clothing, perhaps by using waste and residual materials, which are considered as rubbish. The aim of this course is to give the student the habit of doing research in order to find the material that will be used in the study from waste and residual material by giving up to the student the habit of using the ready-made material sold in the stationers. The research study was carried out in the 2015-2016 academic year fall semester and the Üniversitesi Visual Arts ”course and yıl Teaching Practice” course which were taken by the fourth year students of the Department of Preschool Education of Yüzüncü Yıl University and the fourth year students of the Department of Preschool Education were discussed. As a data collection tool; The data obtained from the interviews conducted with face-to-face teachers and preschool teachers working in primary schools and preschool education institutions by face-to-face interviews and the examination of the reports prepared as a result of interviews were recorded by semi-interview method and the observation method was used.

During the year and at the end of the year, in the parental meetings held in primary schools; In the face-to-face interviews conducted with parents about the studies that have been carried out, it is observed that nearly all of the parents are satisfied with the fact that their children do not want money for their materials and that the visual arts course is in have been very useful in terms of dreaming and being a creative individual.

Keywords:Child, Waste and Waste Materials, Imagination, Creativity, Ready Material

GİRİŞ

Bebeklik dönemini takiben okulöncesi yıllarını bir kreşte veya anaokulunda geçirdikten sonra ilkokula başlayan çocukların bu dönemde (İlkokul birinci sınıf ile beşinci sınıf dönemi arası) yaratıcılık olgusunu oyun içinde bazen bilinçli bazen de bilinçsiz bir şekilde farkında olmadan ele aldıkları müşahede edilmiştir. Kendilerinde zaten var olan zengin hayal güçlerini ve yaratma kabiliyetlerini hayata geçirmek adına önemsenmesi gereken bir dönemdir. Bu süreç çocuğun fiziksel, duygusal, zihinsel, sosyal çevre ve sanata dair olguların kendini gösterdiği, en fazla kendini hissettirdiği ve en önemlisi kişilik temellerinin yeni yeni filizlendiği çok önemli bir evredir. Bundan dolayı çocukların gizli kalmış güçlerini, ebeveynler tarafından yeterince üzerinde durulmadığından açığa çıkarılmamış yeteneklerini ortaya çıkarmak için bilinçli bir okulöncesi eğitimi gereklidir. İşte çocukta var olan yaratıcılığın bu dönemde ortaya çıkarılması için okulöncesi eğitimi önemli bir fırsattır. Zira yaratıcılığın en önemli kaynağı olan “merak” bu dönem çocuklarında ziyadesiyle zaten mevcuttur. Uzmanların konuyla alakalı görüşleri incelendiğinde Mc Kellar bu konuda “algıların toplanmış ve kullanılmış imgelere dönüşme süreci merakla başlar ve kişilerde bulunan yaratıcı güçle alakalıdır. Farklı insanlar belirli imgeler yaratmak için hayal güçlerini kullanırlar ve bu hayal gücü yeteneği kişiden kişiye çok değişkendir” (McKellar, 1957) şeklindeki görüşleri, araştırma çalışmasını destekler niteliktedir.

Günümüzde okulöncesi ve ilkokul seviyesindeki eğitim kurumlarında belli bir program dahilinde veya herhangi bir programa bağlı kalmaksızın, doğaçlama şeklinde yapılan sanat eğitimi çalışmaları ve uygulamaya konan sanat eğitiminden çocuklar büyük bir zevk duymaktadırlar. Dışarıdan bakıldığında bu eğitimin küçümsenebileceği gibi çocukların ellerini, elbiselerini ve en önemlisi çevreyi kirleteceği düşünülse de çocukların kendini ifade etmede, sözcüklerle söyleyemediklerini bu yolla dile getirmede, çevresindekilerle bu yolla iletişim kurmada ve en önemlisi yaratıcılıklarını geliştirmede etkisi azımsanmayacak kadar önemli bir faaliyettir.

Sınırsız nimetlerin insanların önüne serildiği, sorgulamayan, araştırma ihtiyacı duymayan, üretmekten ziyade daha çok tüketme eğiliminde olan, doyumsuz ve mutsuz bir neslin yetiştiği günümüz teknoloji çağında ne yazık ki çocuklar bu gibi malzemelerle genellikle sanal ortamda bir şeyler inşa etmektedirler.

Buna karşılık çocukların eğlenerek öğrenmelerinde, dahası eğitimcilerin bunu oyuna dönüştürerek çocukların sıkılmadan vakit geçirmelerinde çok önemli ve yararlı olduğu da unutulmamalıdır. “Genel olarak özetleyecek olursak, sanatın sadece bir eğlence aracı değil, gerek yazı yazma, gerekse matematiksel ve bilimsel gerçekleri öğrenmelerinde bir araç olduğu” (Striker, 2005) da ebeveynler ve eğitimciler tarafından bilinmesi gerekir.

Ülkemizde okul öncesi ve ilkokul döneminde yıllardır uygulanan ve söz konusu her iki eğitim kurumlarında eğitim veren öğretmenlerin de işin kolayına kaçarak çocuklara dış hatları konturlarla belirlenmiş insan, hayvan, ev, ağaç vb. figürlerin içini boyatmak veya elışı kâğıtlarını kesip yapıştırmak suretiyle etkinlik yaptırılmaktadır. Ne yazık ki bu uygulama günümüzde de hala devam etmektedir. Çocuğun herhangi bir araştırma yapmasına, düşünmesine, hayal gücünü kullanmasına, kısacası yaratıcılığını hayata geçirmesine imkân tanımayan, kırtasiyecilerde bulunan hazır malzemeleri kullanılmak suretiyle eğitim vermeleri çocuğa hiçbir şey kazandırmadığı gibi farkında olmadan çocukların bir tornadan çıkmış gibi hepsinin birbirinin aynı olmasına da zemin hazırlamış olmaktadır.

Birçok okul öncesi ve ilkokul seviyesindeki eğitim kurumlarının uyguladığı programlarda, çocuk merkezli ve doğal malzemenin ağırlıkta olduğu sanatsal çalışmalar yaptırılıyor olmasına karşın bazı öğretmenler çocuklara belli kalıplar doğrultusunda, hazır malzeme kullanılmak suretiyle uygulama yapmalarına izin vermektedirler ve asıl sorun işte burada başlamaktadır. Böyle bir uygulama programı, çocukların yaratıcı birer düşünür olmalarını

engellemektedir. Nasıl yapılacağı belli kurallarla hazır olarak sunulan sanat aktiviteleri genellikle öğretmenler için kolaylık sağlar. Çünkü hangi malzemelerin kullanılacağı, etkinliğin ne kadar süreceği ve neye benzeyeceği bellidir. Fakat bu durum, çocukların yaratıcılıklarını kullanarak kendilerini ifade etmelerinde sorun yaşamalarına neden olabilir. Birçoğumuzun inandığı şekliyle eğitimin amacı; düşünen, sorgulayan, araştıran, taklitten uzak, bağımsız karar veren ve bu kararlarını uygulayan bireyler yetiştirmektir. Ancak çocuklara sunacağımız, içeriği kurallarla önceden oluşturulmuş, çıkacak sonucun önceden belli olduğu sanat etkinlikleri; bağımsız karar veren, farklılıklarını ortaya koyan bireyler olmalarını engelleyecektir (Acer, 2011).

Söz konusu materyallerin sınıf içinde (çocuğa zarar vermeyecek şekilde) uygun kullanılabilir olması, çocukların bunları nasıl kullanacağına dair öğretmenin yeterli sanat ve yaratıcılığı açığa çıkarabilecek bilgi ve deneyime sahip olması oldukça önemlidir. Ne yazık ki birçok öğretmen genellikle sanat eğitimi konusunda kendini yetersiz hissetmekte ve yaratıcılığın kendilerinde var olmayan bir yetenek olduğunu düşünmektedirler. Oysaki yapılan araştırmalar, yaratıcılığın resim yapmak gibi öğrenilebilecek bir beceri olduğunu göstermektedir. Bu durum öğretmen adayının sorumluluk anlayışıyla, alandaki yeterliliğiyle ve mesleğini sevmeye doğru orantılıdır. Bir öğretmen adayı üniversitede lisans eğitimi döneminde aldığı sanat eğitimi çerçevesinde yaratıcılığını geliştirebilir. Atık ve artık malzemeleri çeşitli yönleriyle ele alıp, asıl fonksiyonlarının ötesinde bunlardan sanatsal (leblebinin veya fıncığın böcekbaşı, hurma çekirdeğinin arının veya böceğin gövdesi, antepfıstığı kabuğunun kanat olarak kullanılması gibi) yeni formlar oluşturabilir. Bunları gerçekleştirdiğinde her şeyden önce o öğretmenin söz konusu materyallere bakış açısı değişecektir. Öğretmenin elde etmiş olduğu bu kazanım ile birlikte kendi yaptıklarını yeniden ele alıp bunu altı yaş seviyesine indirgediğinde, bu deneyim ve kazanımını öğretmen olduğunda daha ileri götürüp yeni, farklı, en önemlisi kendi yaratıcılığını işin içine katıp alışagelmışin dışında formlar ve tasarımlar oluşturduğunda; alan hâkimiyeti kazanmış olacaktır. Bunları başardığında ise öğretmenin özgüveni gelişecek ve çocukları da bu yönde, daha kapsamlı ve nitelikli bir şekilde eğitmiş olacaktır.

İşin ilginç yanı toplum içinde yaşayan büyükler açısından ve özellikle ebeveynler tarafından çer-çöp olarak nitelendirilen materyallerle, çocuklar arasında çok özel bir bağ vardır. Zira çocuklar bu materyalleri merak ederek, hayal kurarak ve yaratıcı düşünceyi bir araya getirerek sanat eserlerine dönüşebilirler. Bunun yanında çocuklar materyalleri farklı biçimlere dönüştürme sürecinden deneme yanılma yöntemiyle oldukça fazla yararlanabilirler. Birçok materyali hayal kurarak, yaparak-bozarak zengin ve yaratıcı biçimlere sokabilirler. Böylelikle bu materyaller farklı bir bakış açısıyla değerlendirildiklerinde çocukların sanatı için bir esin kaynağı haline gelirler.

Bu kazanımların yanı sıra çeşitli malzemeler kullanılarak oluşturdukları iki ve üç boyutlu sanat çalışmalarında çizgi, renk, şekil, biçim ve dokuya yönelik estetik deneyimler de elde etmiş olurlar. Atık ve artık malzemelerle yapılan sanat çalışmaları ağırlık, genişlik, mekân, doku, şekil ve denge gibi kavramların kazanımına da yardımcı olmaktadır. Başka bir deyişle, bu süreç çocuğa her bir materyalle etkileşime girme ve materyallerin farklı özelliklerini keşfedebilme olanağı sağlar. Bunlara ek olarak, atık ve artık materyalleri farklı formlara dönüştürme sürecinde çocuk, objeye farklı anlamlar yükleyeceğinden bu durum soyut düşüncenin ve hayal gücünün gelişimine de katkıda bulunacaktır (Acer, 2011). Çocuğun başındaki eğitimci bu durumu, öğrencinin materyale dokunmasını sağlayarak, onu yaparak-yaşayarak bozmasına izin vererek eğlenceli bir oyun haline getirebilir. Bu etkinliğin sonucunda “öğrenci oyun oynadığını sanarak farkında olmadan öğrenecektir” (Demirel ve Altun, 2012). Bu sayede çocuğun düşünme, hayal kurma ve en önemlisi çocuğun “kirlenme kaygısından kurtulup” daha fazla kendini özgür hissetmesinden dolayı onun yaratma kabiliyeti gelişecek ve bunu başardığında da çocuk inanılmaz derecede mutlu olacaktır. Bu durum çocuğun hayata bakış açısını olumlu yönde etkilerken yere sağlam basma ve kişilikli bir birey olma yönünde çocukta özgüven patlaması olacaktır.

Araştırmanın Amacı

Yapılan bu çalışmada okul öncesi ve ilkokul dönemi çocuğun yaşam felsefesini, hayal gücünü ve bakış açısını imkânlar dahilinde, herhangi bir zorlamaya mahal vermeden genişletmek ve zenginleştirmek araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır. Bunu başarabilmek için de okul öncesi ve ilkokul öğretmenlerine büyük sorumluluklar düşmektedir. Bunun üstesinden gelebilmekse, söz konusu öğretmenin kendini lisans döneminde kapsamlı geliştirmesiyle mümkündür.

Bir öğretmen adayı üniversitede lisans eğitimi döneminde, aldığı eğitim çerçevesinde yaratıcılığını geliştirerek, atık ve artık malzemeleri çeşitli yönleriyle ele alıp, asıl fonksiyonlarının ötesinde bunlardan sanatsal yeni formlar oluşturduğunda, her şeyden önce onun söz konusu materyallere bakış açısı değişecektir. Burada atık ve artık malzemelerle yapılan çalışmalarla öğrenciye kırtasiyecilerde satılan hazır malzemeyi kullanma alışkanlığından vazgeçirilerek araştırma yapma alışkanlığı kazandırılması amaçlanırken, bu süreç çocuğa her bir materyalle etkileşime girme ve materyallerin farklı özelliklerini keşfedebilme olanağı sağlar.

Öğretmenin elde etmiş olduğu bu kazanım ile birlikte kendi yaptıklarını yeniden ele alıp bunu altı yaş seviyesine indirgediğinde, bu deneyim ve kazanımını öğretmen olduğunda daha ileri götürüp yeni, farklı, en önemlisi kendi yaratıcılığını işin içine katıp alışlagelmişin dışında formlar ve tasarımlar oluşturduğunda, alan hâkimiyeti kazanmış olacaktır. Bunları başardığında ise öğretmenin özgüveni gelişecek ve çocukları da bu yönde, daha kapsamlı ve nitelikli bir şekilde eğitmiş olacaktır.

Ülke genelinde eğitim veren birçok ilkokul ve okul öncesi kurumlarının uyguladığı programlarda, bazı öğretmenler çocuklara alışlagelmiş, belli kalıplar doğrultusunda, hazır malzeme kullanılmak suretiyle uygulama yapmalarına izin vermektedirler. Kendini yeterince bu konuda geliştirmemiş eğitimciler gerek işin kolayına kaçarak, gerekse kendini fazla sıkıntıya sokmadan, yıllardır uygulanan ve hiçbir veli veya eğitimcinin de sorgulamadığı bu eski sistemle eğitimlerine günümüzde de devam etmektedirler. Aslında eğitimciler hazır bir formülü hayata geçirmek yerine, çocukların söz konusu materyaller üzerinde düşüncelerine, hayal kurmalarına ve buna bağlı olarak onları farklı bir bakış açısıyla değerlendirip, materyallere kullanım amaçlarının dışında yeni şekiller vererek yaratıcı tasarımlar ortaya koymalarına imkân tanımalıdır.

Bu atık ve artık materyallerin asıl işlevlerinin dışında, farklı bakış açısıyla uygun bir biçimde kullanılması durumunda, yaratıcı düşünmeyi uyaran zengin bir kaynak haline gelmesi ve bu sürecin çocuğa her bir materyalle etkileşime girme ve materyallerin farklı özelliklerini keşfedebilme olanağı sağlaması açısından önemlidir.

Araştırma Modeli

Bu araştırma, ilkokul ve okul öncesi öğrencilerinin görsel sanatlar eğitimi dersinde atık ve artık malzemeleri yeterince kullanıp kullanmadıkları, kırtasiyecide satılan hazır malzemelerin kullanılmasıyla atık ve artık malzemenin kullanılması arasındaki farkı ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Ayrıca hangisinin öğrenciye yaratıcılık açısından daha fazla katkı sağladığını belirlemek için de nitel araştırma yöntemlerinden görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmalarda yaygın kullanılan veri toplama tekniklerinden biri olan görüşme ya da mülakat; önceden hazırlanmış soruları sorduğu ve karşısındaki kişinin sorulara yanıtlar verdiği amaçlı bir söyleşidir (Kuş, 2003,s:50).

Çalışma Grubu

Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Eğitimi Bölümünde okuyan 60 ve Sınıf Öğretmenliği Bölümünde öğrenim görüp staja giden 70 öğrenci ile Van Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı İpekyolu ilçesinden 40, Tuşba ilçesinden 35 ve Edremit ilçesinden 28 kişilik bir öğrenci grubu örnek alınmış ve toplamda 233 öğrenci ile araştırmanın temelini teşkil eden çalışma grubu oluşturulmuştur.

Verilerin Toplanması

Bu araştırma çalışması 2015-2016 eğitim ve öğretim yılı güz döneminde uygulamaya konmuş ve Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okulöncesi Eğitimi Bölümü üçüncü sınıf ve Sınıf Öğretmenliği bölümü dördüncü sınıf öğrencilerinin almış oldukları “Görsel Sanatlar” dersi ile “Öğretmenlik Uygulaması” dersi ortak

ele alınmıştır. Bu alanda, eğitimcilerin "Bugün ülkemizde ilkokul ve okul öncesi okullarında yıllardır uygulanan, çocuğun herhangi bir araştırma, düşünme, hayal gücünü kullanmasına kısacası yaratıcılığını hayata geçirmesine imkân tanımayan, kırtasiyecilerde bulunan hazır malzemeleri kullanılmak suretiyle eğitim vermeleri, çocuğa hiçbir şey kazandırmadığı" anlamında, yaşanan sorunlar yerinde tespit edilmiştir.

Staja giden her öğrenciden görsel sanatlar dersinde kırtasiyecilerden satın alınan hazır malzemeler yerine, evde bulunan fasulye, pirinç, mercimek nohut vb. bakliyatları, çalı-çırpı, vida, somun, civata, pul gibi atık malzemeleri sınıfa getirmeleri istenmiştir. Fazladan herhangi bir para ödmeden temin edilen bu malzemelerle öncelikli olarak üç boyutlu (böcek, hayvan, araba, uçak, helikopter vb.) ve iki boyutlu (peyzaj, portre) resimler yapmaları sağlanmıştır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada öğretmen adaylarının, ilkokullarda ve okul öncesi eğitim kurumlarındaki izlenimleri yarı-yapılandırılmış görüşme yöntemi ile kaydedilmiştir. Veriler, katılımcı gözlem ve yarı-yapılandırılmış görüşme teknikleriyle elde edilmiştir.

Katılımcı gözlem, davranışın gerçekleştiği doğal ortamlarda yapılır ve çoğu durumlarda araştırmacının ortamda yer almasıyla gerçekleştirilir (Yıldırım ve Şimşek, 2000: 125). Araştırmada, katılımcı gözlem ve yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği birlikte kullanılarak veri çeşitlemesi yoluna gidilmiş ve verilerin geçerliği artırılmaya çalışılmıştır. Böylece, aynı araştırma sorusunun yanıtlanmasında farklı nitelikteki verilerin birbirini desteklemesine, karşılaştırılmasına ve doğrulamasına olanak sağlanmıştır (Patton, 1990; Türnüklü, 2001: 10) Bu çerçevede ilkokullarda ve okul öncesi eğitimi kapsamında Görsel Sanatlar (Resim-İş) Eğitimi dersi çocuklardaki sanatsal beceri ve yaratıcılığı geliştirmek için, onların atık ve artık materyalleri kullanarak farklı nesnelere dönüştürülme kavramıyla ilgili olup, sonuç itibarıyla sağlıklı veriler elde edilebileceğine inanılmaktadır. Araştırma çalışmasında; İlkokullarda ve okul öncesi eğitim kurumlarında çalışan sınıf öğretmenleri ve okul öncesi öğretmenlerinin algıları, yüz yüze yapılan görüşmelerden ve görüşme sonucu hazırlanan raporların incelenmesinden yararlanılarak yarı görüşme yöntemiyle kaydedildi ve gözlem yöntemi kullanıldı.

Araştırmada Van ili İpekyolu Belediyesine bağlı 7 okul öncesi - ilkokul, Tuşba ilçesinde 5 okul öncesi - ilkokul, Edremit ilçesinde 3 okul öncesi - ilkokul olmak üzere toplam 15 okul ile irtibat kurulmuş ve bu okullarda görev yapan toplam 30 Güzel Sanatlar Eğitimi (Resim-İş Eğitimi) dersi öğretmeni ve okul öncesi öğretmeniyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Analizi

Okul Öncesi Eğitimi Bölümünde araştırmaya katılan öğretmen adaylarının hazırlamış oldukları dosyalarda yer alan ifadelerden elde edilen verilerin çözümlenmesinde "Gösterme Araştırma Yöntemi" tekniği ile veriler özetlenmiş ve yorumlanmıştır. Sanat eğitimi sürecinde en etkili yöntemlerden biri olan Gösterme Araştırma Yöntemi, konunun daha iyi anlaşılması için görsel örneklerin gösterimi, uygulamanın nasıl yapılacağını, yeni bir tekniğin nasıl kullanılacağını göstermede etkili bir yöntem olduğu göz önünde bulundurulmuş ve bu yöntemle, öğrencinin konu üzerine ilgisi yoğunlaştırılarak öğrenmenin kalıcı olması sağlanmıştır.

Belirlenen temalar doğrultusunda verilen cevaplar göz önünde bulundurularak elde edilen verilerin detaylı analiz edilmesi sonucu şu kanıya varılmıştır: Çocuklardaki sanatsal beceri ve yaratıcılığı geliştirmek için onların atık ve artık materyalleri kullanarak farklı nesnelere dönüştürülmesine olanak sağlanmalıdır. Böylece çeşitli malzemeler kullanılarak oluşturdukları iki ve üç boyutlu sanat çalışmalarında çizgi, renk, şekil, biçim ve dokuya yönelik estetik deneyimler elde etmiş olurlar. Atık ve artık malzemelerle yapılan sanat çalışmaları ağırlık, genişlik, mekân, doku, şekil ve denge gibi kavramların kazanımına da yardımcı olmaktadır. Başka bir deyişle, bu süreç çocuğa her bir materyalle etkileşime girme ve materyallerin farklı özelliklerini keşfedebilme olanağı sağlar. Bunlara ek olarak, atık ve artık materyalleri farklı formlara dönüştürme sürecinde çocuk, objeye farklı anlamlar yükleyeceğinden bu durum soyut düşüncenin ve hayal gücünün gelişimine de katkıda bulunacaktır.

(Acer, 2011). Bu sayede çocuğun yaratma kabiliyeti gelişecek ve bunu başardığında da çocuk inanılmaz derecede mutlu olacaktır. Bu durum, çocuğun hayata bakış açısını olumlu yönde etkilerken, yere sağlam basma ve kişilikli bir birey olma yönünde çocukta özgüven patlaması olacaktır.

ÇOCUKTA YARATICILIK

Geçmişten günümüze kadar pek çok yaratıcılık tanımı yapılmıştır. Tanım olarak ele aldığımızda “yaratıcılık; anlamdır, duyguya sestir, görüntüdür. Başkasının yaptığını kopya etmek değil, kişisel özgünlükte yapıtları yaşama özgürce bırakmaktır. Herkesin gittiği yoldan gitmemek, ya da herkesin gittiği yolda başka bir tarafa bakmaktır.” (Çellek ve Sağocak, 2014). Yaratıcılık, eleştirel bakmak, yeni önermelerde bulunmaktır. Daha önce aralarında ilişki kurulmamış nesnelere ya da düşünceler arasında ilişki kurulmasıdır. Alışılmışlığın, bilinenin, gelenekselin dışında, farklı, yeni, özgün olmak, problemi görmek, farklı çözüm yollarından giderek yeni sonuçlar çıkarmaktır. (May, 2013). R. May bu konu ile ilgili olarak; “Belki de sanat yaratmak, kişilik bulmaktır. Yani, bir sanatçı kişiliğini bulmak için yaratır. Bu yolla da kendini dengeler yaşamını anlamlı kılar.” (May, 1987) demektedir. Bir başka ünlü KenRobenson’a göre ise “Yaratıcılık, değeri olan özgün fikirler üretme sürecidir.” (Robinson, 2003).

Konuyu çocukluk dönemine indirgediğimizde, bebeklik döneminden sonraki okul öncesi yıllarının, yaratıcılık için önemsenmesi gereken bir dönem olduğunu görmekteyiz. Bu dönem çocuğun fiziksel, duygusal, zihinsel, sosyal çevre ve sanata dair olguların kendini gösterdiği, en fazla kendini hissettirdiği ve en önemlisi kişilik temellerinin yeni yeni filizlendiği çok önemli bir evredir. Bundan dolayı çocukların gizli kalmış güçlerini, ebeveynler tarafından yeterince üzerinde durulmadığından açığa çıkarılmamış yeteneklerini ortaya çıkarmak için kırtasiyecide satılan hazır malzemeleri kullanırmak yerine evsel atıkların içeriğini oluşturduğu atık ve artık malzemelerden oluşan çalışmaların ağırlıkta olduğu ve bilinçli olarak ele alınmış uygulamalı bir eğitim gereklidir. İşte çocukta var olan yaratıcılığın bu dönemde ortaya çıkarılabilmesi için okul öncesinden başlayarak ilkokullarda atık ve artık malzemelerin ön planda olduğu sanat eğitimi önemli bir fırsattır. Zira yaratıcılığın en önemli kaynağı olan “merak” bu dönem çocuklarında ziyadesiyle zaten mevcuttur.

ÇOCUKTA MERAK

Çocuklar, yapılarında bulunan meraktan dolayı uygun ortamlar ve gerekli araç ve gereçler sağlandığı, psikolojik destek verildiği müddetçe sanatla ilgili çalışmalar yapmaya meyilli olmuşlardır. Resim, heykel, seramik (kil), müzik, tiyatro, dans, bale, drama vb. sanat dalları çocuğun günlük yaşamında bir oyun olarak ön plana çıkmaktadır. Sanat olgusu bazen reel olarak, bazen de oyunun bir parçası olarak çocuğun günlük yaşamında hatta çocukluk dönemi boyunca hep önemli bir yere sahip olmuştur. Evde ve sokakta buldukları materyallerle birlikte birçok şeye meraklı olduklarından ve bu dönemde hayal kurma yeteneklerinin hat safhada olmasından dolayı kendi kendilerine de yaratıcılıklarını geliştirebilirler.

Küçük çocuklar duygusal anlamda açgözlüdürler. Şekillerden ve ayrıntılardan etkilenirler. Yerde yürüyen bir böcek, eriyen buzdan damlayan su tanelerini, arabanın yıkanmasından oluşan bir su birikintisinin kendine yol bularak zeminde hareket ederek yürümesini sabırla ve hayretle izleyebilirler. Bir bulut kümesinin bir insana veya hayvana benzemesi ya da bir dağın silüetinin diğer dağın üzerine düşen gölgesinin bir şeye benzeyip benzememesi konusunda, özellikle ilkokul seviyesindeki öğrenciler saatlerce bıkmadan arkadaşlarıyla bu konu üzerinde tartışabilirler ya da bir fiyong makarnanın kelebeğe, bir leblebinin böcekbaşına, bir ceviz kabuğunun antepfıstığı kabuğu ile desteklenerek fareye benzemesi üzerine münazaralar yapabilirler. Bu nedenle büyük heyecan veren bu ve benzeri yaşantılar yetişkinler tarafından engellenmemeli aksine desteklenmeli ve hatta bu konu üzerinde kendi görüşlerini de ortaya atarak olaya farklı bir boyut kazandırmalıdır. Burada yetişkinlerin rolü çocuğun ayrıntıları fark etmesinden dolayı da kendi başlarına keşifler ve deneyler yapmak konusunda, diğer çocuklardan daha cesaretli ve girişkendirler. Buna bağlı olarak yaratıcılıkları çok daha fazla gelişmiştir. Zengin obje kavramı oluşturmasına ve bütün duyuları kullanarak sanatta çok önemli bir yere sahip olan görmeyi öğrenmelerine ve en önemlisi çocukta var olan merak ve hayal kurma yeteneklerini geliştirerek yaratıcı birey olmalarına yardımcı olmaktadır. “Fakat yaratıcılığı destekleyen faktörlerin olması gerekir. Küçük çocukların

yaratıcılıklarının gelişmesi için çaba sarf eden ebeveynler, çocukların yaratıcı düşüncelerini ve ifade yeteneklerinin gelişmesini sağlamış olurlar.” (Baumrind, 1966). Buna karşılık “Yaratıcı çocukların ebeveynleri, çocuklarının hata yapmalarına izin verir ve çocukların hatalarını düzeltmesi ve bunların üstesinden gelmesi için esneklik ve özgürlük sağlamak gerektiğini bilirler.” (Kemple ve Nissenberg, 2000). Özellikle bu konuda annelerin sorumluluğu, konuya yaklaşımı ve esnekliği babalara oranla oldukça fazladır. Ne var ki bazen bunun tersi durumlar da söz konusu olabilmektedir. Şöyle ki, bahse konu bir kısım anneler genellikle profesyonel kariyer sahibi kadınlar olduklarından dolayı, bu anneler çocuklarına karşı daha az koruyucudurlar ve kendi kariyer hedeflerini gerçekleştirmek için çocuklarının hayatlarına daha az müdahale etmektedirler (Aral ve Duman, 2014). Bu özelliklere sahip annelerin çocukları, evde anne veya diğer ebeveynlerin müdahalesi olmadan hayatlarını kendi başlarına idame ettirdikleri için yapı olarak bağımsız olmaya yatkındırlar.

ÇOCUĞUN HAYAL GÜCÜNÜ KULLANMASI

Okulöncesi dönem çocuğunun hayal dünyası ve yaratıcı gücü oldukça gelişmiştir. Doğuştan gelen bir yetenek olan yaratıcılık, öğrenilebilecek bir özellik değil ebeveynleri ve öğretmenleri tarafından desteklenip geliştirilebilecek bir yetenektir. Bu yeteneğin geliştirilmesinde sanat eğitiminin rolü çok büyüktür. Sanat eğitimi özellikle çocukların hayal dünyasında geliştirdiği düşünceleri hayata geçirmesine yardımcı olur. Aynı zamanda “Sanat eğitimi, gözlem yapma, orijinalite, buluş ve kişisel yaklaşımları destekler, pratik düşünceyi geliştirir. Olayları olmadan da beyinde gerçekleştirebilme gücünü artırır. Bireyin sentez yapmasına yardımcı olur.” (Yolcu, 2004). Burada bireyin tasarım yapabilme gücünün var olup-olmadığı da çok önemlidir. Bunu ne kadar geliştirdiği de bir o kadar önem arz eder.

Eğitim-öğretimin hangi alanında olursa olsun, en küçük yaştan başlayacak, kalıcı ve en önemli eğitim, “tasarlama gücüne dayanmalıdır. Tasarlayabilmenin faydaları el ile tutulacak, gözle görülecek şekilde, en küçük yaşta çocukların içinde yer etmelidir (Eyüboğlu, 1986).

İnsanların nesnelere ve yaşananları sadece yalın bir şekilde “göz ile görme”si bir anlam ifade etmemektedir. Bunları imgeleştirerek (hayalinde tasavvur ederek) sıradan insanlardan farklı bir şekilde görmesi kişinin farklılığını ortaya koyar. Hayal gücü, yani “imgelem, zihin gücüyle görmek demektir. Bazı insanlar, imgelemin bizi hayvanlardan ayıran şey olduğunu ileri sürerler. Buna karar vermek zor. Ama imgelemin insan zekâsının temel niteliklerinden biri olduğu kesin.” (Robinson, 2003).

Hayal gücü, genel anlamda resim sanatı için çok önemli olan yaratıcı süreç içerisinde yaratıcılığın vazgeçilmez olmazsa olmazlarından biridir. “Çocuklar baktıkları resimlerden hareketle hayal dünyalarını harekete geçirip öyküler kurgularlar.” (Koç, Yıldız ve Coşkun, 2015).

Yaratıcılık konusunda araştırmalarıyla tanınan ünlü yazarların çoğu, erken yaşlarda müzik, drama, tiyatro, resim gibi sanatların birçok dalının ve özellikle resim sanatı içerisinde atık ve artık malzemelerle yaptırılan çalışmaların çocuğun sosyal hayatında ve yaratıcılığının gelişmesinde etkili olduğunu belirtmektedir. Örneğin, ebeveynlerin çocuğun sanatsal faaliyetlerine iştirak ederek yapılan etkinlikten birlikte zevk alınması, resim yaparken çocukla konuşulması, yaptığı resmin ne olduğunu tahmin etmek yerine size resmi yorumlamasının sağlanması, kullandığı özellikle atık-artık malzemeleri asıl işlevinin dışında değerlendirip farklı şekiller vererek yeni özgün tasarımlar yapmasına imkân verilmesi, söz konusu atık ve artık malzemenin farklı yönlerini keşfetme ve tanımasına yardımcı olunması, çocuğun sevdiği şarkılara eşlik edilerek, dans edilerek veya oyuncak enstrümanları çalarak onun benimseyeceği herhangi bir enstrümanı çalmaya teşvik ederek bir enstrüman kursuna gönderilmesi çocuğun sanatsal becerilerinin açığa çıkarılmasında belki de ilk adım olacaktır. Böylece çocuklar kendi gerçek ve hayal dünyalarında yarattıkları dramalardan çok şey öğrendikleri için kafalarında kurguladıkları oyunların ebeveynler tarafından desteklenmesinden mutlu olacaklardır. Bu oyunlarda kendileri de rol alarak çocuğun oyunculuk yönlerinin ve tiyatroya karşı ilgilerinin desteklenmesi, en önemlisi mutlaka çocuğun sanatın herhangi bir dalıyla alakadar olmasına yönelik imkânların yaratılması, çocuğun imge yaratmasını kolaylaştıracak ve hızlandıracaktır. Özgün imge yaratma cesareti oluşan, yarattığı özgün imgelerle görsel belleği güçlenen çocukların bu alandaki başarısı dil, el becerisi ve zihinsel gelişimine olumlu yansıyor

gittikçe artan özgüvenleriyle kendini kuşatan sosyal ve fiziksel dünyayı daha güçlü bir kimlikle kavramalarına vesile olacaktır.

Yaratıcılık, özellikle çocuklarda azami ölçüde bulunan hayal gücü, merak, heves gibi öğelerle oluşmakta ve yaratıcı etkinlikte bu öğelerin kaynak olmasına yol açmaktadır. Farklı olanları keşfetme ihtiyacı duyan insan, bakış açısını farklı yönlere doğru çevirmekte, farklı olanları merak etmektedir. Farklı olanı öğrenme isteği, onun için önemli bir motif olmakta, zamanla bu motifin dürtüsüyle yeniyi, farklı olanı yaratma ihtiyacı doğmaktadır (Argun, 2011). İşte bu olgu da hayal gücünü kullanarak yaratıcılığı hayata geçirmenin temel felsefesidir.

ÇOCUKTA YARATMA KABİLİYETİNİN GELİŞTİRİLMESİ

Okul öncesi ve bağlı olarak ilkokul eğitim kurumları, çocuğun düşünsel, duyuşsal ve fiziksel gelişimine paralel eğitim veren ve bu amaç çerçevesinde kurulmuş olan kurumlardır. Ayrıca, söz konusu bu kurumların başka bir amacı da, “Toplumun önemli bireylerini oluşturan çocukların sosyal ve duygusal gelişimini desteklemek ve onlara insani değerler kazandırmaktır” (Yuvacı, Şafak ve Şirin, 2013). Okul öncesi eğitimin en önemli amaçlarından biri de elde olan materyallerle hazır ve basmakalıp bir formül sunmaksızın kullanım amaçlarının dışında özgün şekiller vererek yaratıcı tasarımlar yapabilmelerini sağlamak ve bu yaratıcılıklarını geliştirmektir. Yaratıcılığın geliştirilmesinde sanat eğitiminin önemli bir yer tuttuğu ve gerekli olduğu da kuşku götürmez bir gerçektir.

Yaşam standardının altmışlı-yetmişli yıllara oranla azami derecede yükseldiği, sonsuz imkânların insanların önüne konduğu, doyumsuz, araştırmadan yoksun, ezberci ve mutsuz bir neslin yetiştiği günümüz teknoloji çağında ne yazık ki çocuklar söz konusu materyallerle genellikle bilgisayar ortamında bir şeyler inşa etmektedirler. Bu nedenle eğitimciler hazır bir yöntem ortaya koymaktan kaçınarak, çocukların düşünmelerine, hayal kurmalarına ve buna bağlı olarak materyallere, kullanım amaçlarının dışında yeni biçimler vererek yaratıcı tasarımlar ortaya koymalarına imkân tanımalıdır.

Çocuklar birçok şeye meraklı olduklarından ve bu dönemde hayal kurma yeteneklerinin had safhada olmasından dolayı kendi kendilerine de yaratıcılıklarını geliştirebilirler. “Fakat yaratıcılığı destekleyen faktörlerin olması gerekir. Küçük çocukların yaratıcılıklarının gelişmesi için çaba sarf eden ebeveynler, çocukların yaratıcı düşüncelerini ve ifade yeteneklerinin gelişmesini sağlamış olurlar.” (Baumrind, 1966). Buna mukabil “Yaratıcı çocukların ebeveynleri, çocuklarının hata yapmalarına izin verir ve çocukların hatalarını düzeltmesi ve bunların üstesinden gelmesi için esneklik ve özgürlük sağlamak gerektiğini bilirler.” (Kemple ve Nissenberg, 2000). Bu yapıdaki ebeveynlerin çocukları evde anne veya diğer büyüklerin müdahalesi olmadan hayatlarını kendi başlarına sürdürdükleri için yapı olarak bağımsız olmaya ve en önemlisi kendi başlarına karar vermeye yatkındırlar. Özgür olduklarından dolayı da kendi başlarına keşifler ve deneyler yapmak konusunda diğer çocuklardan daha cesaretlidirler.

Çocukların başarılarındaki ebeveynler veya eğitimciler tarafından resim galerilerinde, sanat merkezlerinde yapılan sergi açılışlarına, bianellere, anlık sergilenen performanslara, müze gezilerine, konserlere vb. etkinliklere götürülmeleri, günümüzde artık çok büyük önem arz etmektedir. Bu etkinlikleri yapan sanatçılarla tanıştırmak, hatta onlarla çalışma imkânı yaratarak, çocukların düşünce dağarcığı geliştirilip, hayal dünyaları genişletilerek onların yaşam zenginliklerine katkıda bulunmuş oluruz.

Sonuç olarak okul öncesinde ve ilkokul döneminde sanat eğitimi yapılırken çocukların duygularını geliştirici ortamların önemsenmesi gereklidir. Duyumsama, sanatsal çalışmalar yapma, sanat hakkında bilgi sahibi olma, sanatçıları tanıma ve sanatçıların yöntemlerini öğrenme, estetik kaygı ve estetik yaşantıları tatmin etme adına bu ve benzeri etkinliklere daha fazla zaman ayrılmalıdır. Küçük çocuklar elbette ki sanat tarihi öğrencileri gibi eğitilemez, mimari ve tasvir konularında detaylı bilgi verilemez, ama sanatçılar ve onların eserleriyle tanışabilirler. Farklı sanat eserlerini tanıyarak bu doğrultuda başarılarındaki eğitimcilerin katkısıyla da orijinal çalışmalar yapabilirler. Sanat eleştirisi konusunda da bilgilendirilebilirler.

Bu tespitlerden sonra hedefe varma adına bir değerlendirme yaptığımızda amaç, okul öncesi ve ilkökul dönemi çocuğun yaşam felsefesini, hayal gücünü ve bakış açısını imkânlar dahilinde, herhangi bir zorlamaya mahal vermeden genişletmek ve zenginleştirmektir. Bu durumda sanat, “duyu, duyum, duygu, algı eğitiminde vazgeçilmemesi gereken hem zevkli, hem eğlendirici, hem de öğretici, belki de en önemlisi çocuğun yaratıcılığını geliştirici olmazsa olmaz bir alan” (İlhan, 2002) olarak karşımıza çıkmaktadır.

Okul öncesi ve ilkökul dönemi çocuğun yaratma kabiliyetinin geliştirilebilmesi için tavsiye niteliğinde bir şeyler söylenecek olursa, çocuğun yaratıcılığını geliştirmesinde önemli üç unsur olan merak, sabır ve en önemlisi hayal kurma yeteneğinin var olması ve hayata bakış açısının sıradan insanlardan farklı olması gerekir. Aynı zamanda yargılarından bağımsız, özgüveni olan ve hatta dominant bir kişiliğe sahip, çevresiyle iyi iletişim kurabilen bir yapıya sahip olması ve bir çıkmaza düştüğünde, karmaşıklığın ve bir problemin içinden kendi kapasitesini kullanarak çıkabilme ve buluş yapma yetisinin olması gerekir. Yukarıda saydığımız yetilere sahip çocuk her zaman soru sormalı, alınan cevapları soruya çevirmelidir. Çünkü sorular, bilgiye giden yollardır.

Yaratıcılığa giden yolun pürüzsüz olmadığı unutulmamalıdır. Çocuğa yaratıcı potansiyele sahip olduğu ve bunun herkeste olmayan bir ayrıcalık olduğu, bir şekilde hissettirilmelidir. Bu ayrıcalığa sahip olduğu hissettirilirse çocuğun kendine güveni artar ve bu ona cesaret verir. Eğer bu potansiyele sahip olduğunun farkına varamazsa duygularını bir merkezde toplayamaz, yaşam felsefesini ve hayal gücünü harekete geçiremezse yaratıcılık denen olguyu gerçekleştiremez.

ÇOCUKTA HAYAL GÜCÜNÜN YARATICILIĞA ETKİSİ

Okulöncesi dönem çocuğunun bir şeyleri merak etmesi, ona mutlaka dokunması, onunla oynamaya başlaması ve o malzemeyi deneme-yanılma sistemi içerisinde yeniden farklı biçimlere sokma çabasından dolayı hayal dünyası ve yaratıcı gücü oldukça gelişmiştir. Doğuştan veya anne-babadan kalıtsal olarak geçen bir yetenek olan yaratıcılık, öğrenilebilecek bir özellik değil çocukla ilgili ve çocuğa zaman ayıran ebeveynleri ve alanında uzman öğretmenleri tarafından desteklenip geliştirilebilecek bir yetidir. Bu yeteneğin geliştirilmesinde sanat eğitiminin rolü çok büyüktür. Sanat eğitimi, başındaki iyi yetişmiş eğitimcilerin desteğiyle ve yol göstermesiyle özellikle çocukların hayal dünyasında geliştirdiği düşüncelerini hayata geçirmesine yardımcı olur.

“Sanat eğitimi, gözlem yapma, orijinalite, buluş ve kişisel yaklaşımları destekler, pratik düşünceyi geliştirir. Olayları olmadan da beyinde gerçekleştirebilme gücünü artırır. Bireyin sentez yapmasına yardımcı olur.” (İlhan, 2004). Bu da öğrencinin hayal kurarak tasarım yapabilme yeteneğini geliştirir. Bu konuda uzmanlar: “Öğretimin hangi kolunda olursa olsun, en küçük yaştan başlayacak, en önemli eğitim, tasarlama gücüne dayanmalıdır. Tasarlayabilmenin faydaları el ile tutulacak, gözle görülecek şekilde, en küçük yaşta çocukların içinde yer etmelidir” (Eyüboğlu, 1986) diye görüş bildirmişlerdir.

İnsanların nesnelere ve yaşananları naif bir şekilde çıplak “göz ile görme”si bir anlam ifade etmemektedir. Bunları görürken işin içine imge gücünü de katıp hayalinde canlandırarak sıradan insanlardan farklı bir şekilde görmesi kişinin hayata bakışının farklı olduğunu ortaya koyar. Hayal gücü yani imgelem, edinilmiş görüntüleri zihinde birleştirip kaynaştırma ve bu bileşenlerden yeni imgeler tasarlama yetisi olup kısaca beyin gücüyle görmek demektir.

Hayal gücü, yaratıcı süreç içerisinde yaratıcılığın olmazsa olmazlarından biridir. “Çocuklar baktıkları resimlerden hareketle hayal dünyalarını harekete geçirip öyküler kurgularlar.” (Koç, Yıldız ve Coşkun, 2015). Yaratıcılık konusunda araştırmalarıyla tanınan Torrance, çocuğun sosyal hayatında ve yaratıcılığının gelişmesinde özellikle erken yaşlarda müzik, drama, resim, tiyatro gibi sanatların birçok dalının etkili olduğunu belirtmektedir (Ayaydın, 2010). Örneğin, ebeveynlerin çocuğun sanatsal faaliyetlerine iştirak ederek yapılan etkinlikten birlikte zevk alınması, resim yaparken çocukla konuşulması, yaptığı resmin ne olduğunu tahmin etmek yerine size resmi yorumlamasının sağlanması, kullandığı malzemeleri keşfetme ve tanımalarına yardımcı olunması, çocuğun sevdiği şarkılara eşlik edilerek, dans edilerek veya oyuncak enstrümanları çalarak onun benimseyeceği herhangi bir enstrümanı çalmaya teşvik ederek bir enstrüman kursuna gönderilmesi onu mutlu

edecek ve sosyalleşmesine katkı sağlayacaktır. Bunun yanında çocuklar kendi gerçek ve hayal dünyalarında yarattıkları dramalardan hayata dair birçok şey öğrenirler. Kafalarında kurguladıkları oyunların ebeveynler tarafından desteklenmesinden de mutlu olurlar, İşte bu oyunlarda kendileri de rol alarak çocuğun oyunculuk yönlerinin ve tiyatroya karşı ilgilerinin desteklenmesi, en önemlisi mutlaka çocuğun sanatın herhangi bir dalıyla alakadar olmasına yönelik imkânların yaratılması, çocuğun imge yaratmasını kolaylaştıracak ve hızlandıracaktır. Özgün imge yaratma cesareti oluşan, yarattığı özgün imgelerle görsel belleği güçlenen çocukların bu alandaki başarısı dil, el becerisi ve zihinsel gelişimine olumlu yansiyarak gittikçe artan özgüvenleriyle kendini kuşatan sosyal ve fiziksel dünyayı daha güçlü bir kimlikle kavramalarına vesile olacaktır.

Yaratıcılık, özellikle çocuklarda azami ölçülerde bulunan hayal gücü, merak, heves gibi öğelerle oluşmakta ve yaratıcı etkinlikte bu öğelerin kaynak olmasına yol açmaktadır. Farklı olanları keşfetme ihtiyacı duyan insan, bakış açısını farklı yönlere doğru çevirmekte, farklı olanları merak etmektedir. Farklı olanı öğrenme isteği, onun için önemli bir motif olmakta, zamanla bu motifin dürtüsüyle yeniyi, farklı olanı yaratma ihtiyacı doğmaktadır (Argun, 2011). İşte bu olgu da hayal gücünü kullanarak yaratıcılığı hayata geçirmenin temel felsefesidir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Sanat eğitiminde çocuğun sanatsal gelişiminin bilinçli bir şekilde ve bir süreç çerçevesinde ele alınması ve devam ettirilmesi çok önemlidir. Bu çalışmada Sanat Eğitimi sürecinde en etkin yöntemlerden biri olan “Gösterme Yöntemi” kullanılmıştır. Söz konusu yöntem konunun daha iyi anlaşılması için görsel örneklerin gösterimi, uygulamanın nasıl yapılacağını, yeni bir tekniğin nasıl kullanılacağını göstermede oldukça etkili ve faydalıdır. Bu yöntemle, öğrencinin ilgisi atık ve artık malzemelerin nasıl kullanılabilceği konusu üzerine yoğunlaştırılarak öğrenmenin kalıcı olması ve öğretimde izlenecek yolun, kavram ve genellemelerin açıklayıcı, yorumlayıcı bir yaklaşımla öğretilmesi amaçlanmıştır.

İlk aşamada okulöncesi sanat eğitiminde kullanılması düşünülen materyal araç ve yöntem ile ilgili temel bilgiler hazırlanarak öğrencilere sunularak her bir malzeme tek tek tanıtılmıştır. Atık ve artık materyallerin asıl işlevlerinin dışında, farklı bakış açısıyla uygun bir biçimde nasıl kullanılabilceği konusu somut bir şekilde detaylarıyla gösterilerek anlatılmıştır. Öğrencilerin konuyu anlayıp kavramasını müteakip her bir malzemenin neye dönüşüp dönüşmeyeceği konusu üzerinde tek tek münazara yapılmış ve son aşamada da daha önce başka bir gruba yaptırılan örnekler görsel olarak gösterilmiştir.

BULGULAR

Staja giden ilkokul ve okul öncesi öğretmen adaylarının hazırlamış oldukları raporların incelenmesi sonucu; yıl içinde ve yılsonunda ilkokullarda yapılan veli toplantılarında; ortaya çıkan çalışmalarla ilgili velilerle yapılan yüz yüze görüşmelerde, velilerin hemen hemen hepsinin “bu ders için çocuklarının kendilerinden malzeme için para istememesinden” gayet memnun oldukları gözlemlenmiştir. Okul idaresinin, diğer öğretmenlerin ve en önemlisi velilerin yapılan çalışmaları incelenmesi neticesinde, verilen görsel sanatlar dersinin “çoğunlukla atık ve artık malzemelerle yapılmış olmasından hoşnut kaldıklarını ve bu uygulamanın öğrencilerin düşünme, hayal kurma ve yaratıcı birey olma açısından oldukça faydalı geçtiğini ifade etmişlerdir. Staj öğrencileri ise; bu eğitimi almadan önceki durumla şu anki durumun çok farklı olduğunu belirterek, çevrelerinde bulunan ve bir kısmının da çer-çöp olarak nitelendirdikleri malzemelere bakış açılarının değiştiğini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda her atık veya artık malzeme tek tek ele alınarak;

A-Materyal Tasarımı ve Geliştirme Dersi uygulamalarında atölye ortamında; öğrencilerle ne amaçla kullanılabilceği veya neye dönüştürülebileceği konusunda tartışmalı etkinlik yapıldı.

B-Yapılan bu tartışmalarda “siz olsaydınız bu evsel atık ve artık malzemeyi ne amaçla ve nasıl kullanırdınız” sorularına cevaplar arandı.

C- Öğretmen adayları bu konu üzerinde bilinçlendirilerek hayal dünyaları genişletildi. Verilen bu eğitim ve bilgilendirme sonucunda hedeflenen bireydeki yaratıcı güç açığa çıkarıldı.

D- Van'da bulunan TED Özel Koleji dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinden iki gruba, öğretmenlerinin de katılımıyla Yüzüncü Yıl Üniversitesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü'nde bulunan yaratıcılık atölyesinde, bu bölümü okuyan öğrencilerin nezaretinde atık ve artık malzemelerin kullanımıyla ilgili bir uygulama yaptırıldı. Bu uygulama, tamamen atık ve artık materyallerden oluşan karınca, hamam böceği, arı, sinek, tavus kuşu, fare, kedi, köpek vb. böcek ve hayvan çalışmalarından oluşmaktaydı. Yıl sonunda adı geçen okulun bahse konu dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenleri çocuklara, atık ve artık materyallerle yaptırılan çalışmalardan oluşan bir sergi düzenleyerek sergiye davet ettiler. Açılan sergide öğretmenler: "Hocam bu sergi sizin sayenizde açıldı, biz daha önce makarnadan, antep fıstığından, kabak çekirdeğinden, leblebiden böcek yapılabileceğini bilmiyorduk, ceviz kabuğundan fare, çam kozalağından tavus kuşu, eski çoraptan köpek başı yapılabileceğini tasavvur edemiyorduk. Bizim ufkumuzu siz açtınız. Atölyenizde yaptığınız uygulamadan sonra bakış açımız değişti. O günden sonra herhangi bir atık veya artık malzemeye farklı bir gözle bakmaya başladık." diye olumlu tepkilerde bulundular.

SONUÇ

Yapılan araştırmanın sonucunda, Eğitim Fakültesi Okul Öncesi ve İlk Öğretim Bölümlerinde okuyan ve muhtelif okullarda staj eğitimi alan öğrenciler, "okullarda verilen görsel sanatlar eğitimi derslerinde atık ve artık malzemeden oluşan çalışmalara yeterince yer verilmediği" konusu üzerinde ortak kanaate vardıklarını belirtmişlerdir. Buna mukabil Çoğu ilkokul ve okulöncesi kurumlarının uyguladığı programlarda ise, "hala bazı öğretmenlerin çocuklara alışagelmiş, belli kalıplar doğrultusunda, hazır malzeme kullanılmak suretiyle uygulama yapmalarına izin vermektedirler" şeklinde görüş bildirmişlerdir. Bu ve benzeri uygulama programları, çocuğun düşünmesine, hayal kurmasına imkân vermediğinden, çaba sarf etmeden, her hangi bir araştırma yapmadan yapıldığı için çocukların yaratıcı birer düşünür olmalarını engellemektedir. Nasıl yapılacağı belli kurallarla hazır olarak sunulan sanat aktiviteleri genellikle öğrenciler için ve en önemlisi öğretmenler için kolaylık sağlar. Çünkü hangi malzemelerin kullanılacağı, etkinliğin ne kadar süreceği ve neye benzeyeceği az çok bellidir. Fakat bu durum, çocukların hayal kurma ve yaratıcılıklarını kullanarak kendilerini ifade etmelerinde sorun yaşamalarına neden olabilir. Birçoğumuzun inandığı şekliyle, yıllardır yaşadığımız toplumda şikâyet konusu olarak dile getirilse de, özellikle eğitim kurumlarında uygulanması hayli zor görünse de, temel olarak eğitimin amacı, düşünen, sorgulayan, araştıran, taklitten uzak, bağımsız karar veren ve bu kararlarını uygulayan bireyler yetiştirmektir. Ancak çocuklara sunacağımız, içeriği kurallarla önceden oluşturulmuş, çıkacak sonucun önceden belli olduğu, basmakalıp, birbirinin aynı sanat etkinlikleri bağımsız karar veren, farklılıklarını ortaya koyan bireyler olmalarını engelleyecektir.

ÖNERİLER

Çocuklar yakınlarında bulunan ebeveynlerin ve eğitimcilerin herhangi bir katkısı olmaksızın yaratıcı bir güce sahip vaziyette doğarlar. Ne yazık ki çocukta var olan merakı, hayal dünyalarını ve en önemlisi doğal sanat güçlerini ve yaratıcılığı büyükler ve özellikle alanında yetersiz olan eğitimciler kırtasiyecilerde satılan hazır malzemeleri kullanılmak suretiyle standartları taklit ettirerek, bilinçsizce yok etmeye çalışırlar ve onları taklitle hazıra yönlendirirler.

Çocukta bulunan bu zenginliğin farkına varılarak hayal dünyalarının genişletilmesi ve yaratıcılıklarının da geliştirilmesi durumunda çocuk içinde yaşadığı dünyaya bambaşka bir gözle bakacak ve çevresinde bu güne kadar gördüğü materyallere farklı anlamlar yükleyecektir. Zira çocuklar bu materyalleri çevrelerinde atılmış bir vaziyette çok rahat bulabilirler. Çocuklar kendilerinde ziyadesiyle bulunan meraktan dolayı bu malzemenin neye yarayacağını merak ederek, inceleyerek, hayal kurarak, deneme yanılma sistemi ve yaratıcı düşüncüyü bir araya getirerek sanat eserlerine dönüşebilirler.

Anaokulundan ilkokulun birinci kademesine kadar geçen zaman zarfında çocuklar materyalleri farklı biçimlere dönüştürme sürecinden oldukça fazla yararlanırlar. Birçok materyali zengin ve yaratıcı biçimlere sokabilirler. "Böylelikle bu materyaller çocukların sanatı için bir esin kaynağı haline gelir" ortak düşüncesinden hareketle, çocuklardaki sanatsal beceri ve yaratıcılığı geliştirmek için, onların atık ve artık materyalleri kullanarak farklı

nesnelere dönüştürülmelerine olanak sağlanmalıdır. Böylece çeşitli malzemeler kullanılarak oluşturdukları iki ve üç boyutlu sanat çalışmalarında çizgi, renk, şekil, biçim ve dokuya yönelik estetik deneyimler elde etmiş olurlar. Atık ve artık malzemelerle yapılan sanat çalışmaları ağırlık, genişlik, mekân, doku, şekil ve denge gibi kavramların kazanımına da yardımcı olmaktadır. Başka bir deyişle, bu süreç çocuğa her bir materyalle etkileşime girme ve materyallerin farklı özelliklerini keşfedebilme olanağı sağlar. Bunlara ek olarak, atık ve artık materyalleri farklı formlara dönüştürme sürecinde çocuk, objeye farklı anlamlar yükleyeceğinden bu durum soyut düşüncenin ve hayal gücünün gelişimine de katkıda bulunacaktır (Acer, 2011).

Staj öğrencileri ayrıca velilerle yapılan görüşmelerde, velilerin çoğunlukla ya “öğretmenlerin para isteyerek etkinlik yapmasından” ya da “sürekli kırtasiyeciden malzeme alınarak etkinlik yaptırılmasından” şikâyetçi olduklarını dile getirmişlerdir.

Söz konusu bu şikâyetlerin önüne geçilmesi ve çocukların başlarında bulunan ebeveynlerin de işin içine dahil edilerek evde yapılan etkinliklere dolaylı olarak katılımlarının sağlanması çocuğu daha da mutlu edecektir. Evde televizyon başında vakit geçirmek yerine çocukla vakit geçirmeye çalışmak her şeyden önce ona verilen değer bir göstergesi olacaktır. Yıllardır ortalıkta duran ve bir işe yaramayan söz konusu materyallerin tekrar ele alınarak aile efradı tarafından neye yarayıp-yaramayacağı konusunda münazara yapılması ve en önemlisi atık ve artık materyallere asıl işlevlerinin dışında, farklı bakış açısıyla uygun bir biçimde kullanılması, yaratıcı düşünmeyi uyaran zengin bir kaynak haline getirebilir. Unutulmamalıdır ki yetişkinlerin çer-çöp olarak nitelendirdikleri materyallerle, çocukların arasında çok yakın ve özel bir ilişki vardır.

KAYNAKÇA

- Acer, D. (2011), *Okulöncesi Öğretmen Adaylarının Materyal Geliştirme Dersine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi*, <http://www.ilkogretim-online.org.tr>, Erişim Tarihi: 09.02.2018
- Aral, N. / Duman, Gökhan (2014), *Sanat ve Yaratıcılığın Gelişimi*, Nobel Akademik Yay. AŞ. Ankara.
- Argun, Y. (2011), *Okulöncesi Dönemde Yaratıcılık ve Eğitimi*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Ayaydın, A. (2010), Okul Öncesi Dönemde Görsel Sanatlar Eğitiminin Bireye Kazandırdığı Değerler, *Erzincan Eğt. Fak. Dergisi*, Cilt-Sayı: 12-1.
- Baumrind, D. (1966), *Effects of Authoritative Parental Control on Child behavior*, Child.
- Çellek, T. Ve Sağocak, M., (2014), *Temel Tasarım Sürecinde Yaratıcılık*, Grafik Kitaplığı Yayıncılık, İstanbul.
- Çocuklarda Sanat Eğitimi / Oğlumu Büyütürken / Yağızla Hayat (2012), <https://yağızlahayat.wordpress.com>, Erişim Tarihi: 28.04.2018
- Demirel, Ö. - Altun, E. (2012), *Öğretim teknolojileri ve Materyal Tasarımı*, Pegem Akademi, Ankara.
- Eyüboğlu, B. R. (1986), *Resme Başlarken*, Olgaç Basım, Ankara.
- Koç, K. / Yıldız, S. / Coşkun, R. (2015), Çocuklar Resimli Çocuk Kitaplarındaki Resimleri Nasıl Yorumluyor? Behiç Ak'ın “Uyurgezer Fil” Kitabı ile Yapılan Görsel Okuma Üzerine Bir Araştırma, *International Periodical For The Languages, Literature and History Of Turkish or Turkic* Volume 10/4.
- Kemple, K. M. / Nissenberg, S. A. (2000), Nurturing Creativity in Early Childhood Education: Familiesare Part of It, *Early Childhood Education Journal*.
- Kırıçoğlu, O. (2009), *Sanat kültür yaratıcılık görsel sanatlar ve kültür eğitimi öğretimi*, Pegem Akademi Yay, Ankara.
- Kuş, E. (2003), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Teknikleri Nitel mi, Nicel mi?*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- McKellar, P. (1957), *Imagination and Thinking*, London: Cohen and West
- Robinson, K. (2008), *Yaratıcılık Aklın Sınırlarını Aşmak*, Kitap Yayınevi, S.135, Ankara.
- Striker, S. (2005), Çev. Azize Akın, *Çocuklarda Sanat Eğitimi*, Epsilon Yay. İstanbul.

Yolcu, E. (2004), *Sanat Eğitim Kuramları ve Yöntemleri*, Nobel Yayın Dağ. Ankara.

Yuvacı, Z. / Şafak, M. / Şirin, N. (2013), Okul Öncesi Çocuklarına Değer Verirken Davranış Geliştirme Merkezli Öğrenme Yöntemi Uygulayan Öğretmenlerin Görüşleri, *MiddleEastern&AfricanJournal Of EducationalResearch*, ISSUE. Kütahya.